הואיל וכל קנינו בכסף. פ"ה הואיל ולא נאמר בו משיכה כישראל דכתיב לו קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד דהיינו משיכה וקשה לר"ת לפי שיטת סתמא דגמרא כדר"ל דלר' יוחנן דאמר בפ' האשה (ב"מ דף מז:) דבר תורה מעות קונות דרשינן בפ"ב דבכורות (דף יג:) מיד עמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וקי"ל כר' יוחנן לגבי ריש לקיש ועוד דבמס' ע"ז (דף עב.) אמרינן דלכ"ע משיכה בעובד כוכבים קונה לכך נראה לר"ת דה"פ הואיל וכל קנינו דעובד כוכבים בעבד עברי בכסף דכתיב ביה מכסף מקנתו לאפוקי שאינו קונה בשטר דישראל גופיה לא קני ע"ע בשטר אלא משום דאיתקש לאמה ואמה לאחרת דדרשינן (לקמן דף טז.) מה אחרת מקניא בשטר אף זו וכו' ובעובד כוכבים לא שייך האי טעמא שהרי אינו בתורת גיטין וקידושין[א] ועוד נראה לר"ת דאפילו בקרקעות עובד כוכבים אינו קונה בשטר כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נד:ע) עובד כוכבים מכי מטא זוזי לידיה איסתלק ליה ישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה[ב] משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים ואי"ת נאו ק"ו הוא ומה עובד כוכבים שאינו קונה ע"ע בשטר קונה בכסף ישראל כו' וי"ל[ב] דמסתברא דלכל אחד יש קנין לעצמו כדאשכחן בפ"ב דבכורות (דף יג.) גבי מטלטלין מדישראל בחלא עובד כוכבים נמי בחלא[ג]:

מוכר עצמו מנ"ל יליף שכיר שכיר. פי' בקונטרס נאמר במוכר עצמו כשכיר כתושב יהיה עמך ונאמר במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר וא"ת כיון דיליף שכיר שכיר למה איצטריך מכסף מקנתו גבי עובד כוכבים נילף שכיר דכתיב גבי עובד כוכבים (ויקרא כה) כשכיר שנה בשנה וגו' ממכר לישראל ומכר לישראל מאמה כדמפרש גמ' לעיל וי"ל דאיצטריך ליה לכדדרשינן לעיל (דף ח.) בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכליס וא"ת אמאי איצטריך והפדה לענין כסף לישתוק מיניה ונילף עבריה מע"ע הנמכר לישראל ועבדי הנמכר לישראל מעבדי הנמכר לעובד כוכבים מג"ש דשכיר שכיר וי"ל דאיקישא דע"ע לעובד כוכבים וי"ל דהיקישא דע"ע לעבריה איצטריך למימר מה עבריה אינה יוצאה ברצאי איבריס[ד] אף עברי אינו יוצא ומה עברי יוצא בשש ויובל[ה] אף עבריה כו': **לך ולא ליורש.** פי' כגון בת ואח אבל עובד הוא את הבן כדלקמן (דף יח:) **ולא אזנו של מוכר עצמו.** וא"ת למ"ל אזנו למעוטי דמוכר עצמו אינו נרצע תיפוק ליה דמוכר עצמו אינו נרצע דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית כדלקמן (דף כא:) דבעינן אהבתי את אשתי ואת בני[ו] וי"ל דאי נאו אזנו הוה יליפינן מג"ש דשכיר שכיר ממכרוהו ב"ד דאף על גב דלא מצי אמר אהבתי את אשתי ה"א דנרצע קמ"ל אזנו דאין נרצע[ז] ואידך

(שמות כא, ח) **והפדה.** ולא כתיב ונפדית, משמע שאף אדוניה מפייע בפדיונה, וחזו שמגרעת מפדיונה ויוצאת (שם).

קלה א מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ח
וקל' יג סמג עשין פג:
קלו ב מיי' שם הלכה ב:
קלז ג מיי' שם הלכה ג:
קלח ד מיי' שם הלכה ח:
קלט ה מיי' שם פ"ד הלכה ה סמג עשין פה:
קמ ו ז מיי' שם פ"ג הל' ו סמג עשין פג:
קמא ח מיי' שם [פ"ב הל' ג] ופ"ג הל' יב סמג שם:

תורה אור השלם

1. אם עוד רבות בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ:
ויקרא כה נא
2. אם רָעָה בְעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ בָהּ:
שמות כא ח
3. כִּי יִמְכֹּר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ:
דברים טו יב
4. לֹא יִקָּשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֵה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:
דברים טו יח
5. כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: ויקרא כה מ
6. וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: ויקרא כה מז
7. וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם:
שמות כא ו

לעזי רש"י

שול"א. סוליה.

מוסף רש"י

למסולים. לסגדל המסוליים, הנפחת שאין לו עקב שול"ל, לשנת אחריות על שם מקומו נקרא מסוליים, לשון מורי (יבמות קג:). **ובגרעון כסף.** שמחשב עם אדוניו כשבא לפדות את עצמו, בכך וכך נקחתי ולא היה לך לשעבדני אלא שש שנים, נמצאת קונה עבודתי לשנה בכך וכך, משוב כמה שנים עבדתיך ולא מכסף מקנתי דמי עבודת שנים הללו וטול השאר (לעיל יא:). **בסימנין.** שאם קדמו סימנים לשש שנים תצא בהן (שמות כא, יא) ומה הוא מקום שנתן לה שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאילו היא שכורה אצלו כילד הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו שתי שנים אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בשישית המנה ועשתה אצלך שתי שנים הרי שלישית המנה ותצא מאצלך

גליון הש"ס

גמ' ומאן תנא דלא יליף שכיר שכיר. עיין ג"מ קיא ע"ב תד"ה ורי"ב: תוס' ד"ה הואיל ובו' משמע דאין קנין שטר לגוי. עיין בכתובות יג ע"א תוד"ה מה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הואיל וכו' בכסף הס"ד ואח"כ מ"ה לישראל שלא נאמרה בו בכסף ב) מגלן הס"ד:

מוסף תוספות

א. בתוס' הרא"ש מוסיף. ובגוי לא שייך לא אמה העבריה ולא אחרת. ב. האי לאו ק"ו הוא דהיא הנותנת. שם. ועי' שיטה לא נודע למי. ג. ולי"כא. תוס' הרא"ש. ד. תדע מדאיצטריך קרא למעוטי אשה שאינה נרצעת אע"ג דלא מצי למימר אהבתי את אשתי ואת בני משום דכיון דאיתקש לעבד עברי הו"א שתהא נרצעת כמות שהיא. תוס' הרא"ש.

תוס' ר"י הזקן

למסוליים. שולא בלע"ז. עקב. טאלו"ן בלע"ז. **מתני'. בשנים.** שעבד שש שנים. **וביובל.** שהגיע תוך שש. **ובגרעון כסף.** שמגרע פדיונו לפי מה שעבד ויצא (שמחייב) [שמחשב] עמו כמה עולה מקנתו לשנה ומחשב כמה [שעבד] ופורע השאר. **יתירה.** שקונה עצמה בכל הני ובהבאת שתי שערות.

למסולים שאין לו עקב אם כן ניכתוב קרא נעל מאי הנעל שמעת מינה תרתי: **מתני'** [א]עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה עצמו [ב]בשנים [ג]וביובל [ד]ובגרעון כסף [ה]היתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין [ו]הנרצע נקנה ברציעה [ז]וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון: **גמ'** עבד עברי נקנה בכסף מנלן אמר קרא [1]מכסף מקנתו מלמד שנקנה בכסף אשכחן עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הואיל וכל קנינו בכסף נמכר לישראל מנלן אמר קרא [2]והפדה [3]מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה אשכחן אמה העבריה הואיל ומיקדשה בכסף מיקניא בכסף עבד עברי מנלן אמר קרא [3]כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים מקיש עברי לעבריה אשכחן מכרוהו ב"ד הואיל ונמכר בעל כורחו מוכר עצמו מנלן יליף [4]שכיר [5]שכיר הניחא למאן דיליף שכיר שכיר אלא למאן דלא יליף שכיר שכיר מאי איכא למימר אמר קרא [6]וכי תשיג [ג][7]מוסף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון [8]ומאן תנא דלא יליף שכיר שכיר האי תנא הוא דתניא [ח]המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש המוכר עצמו אינו נרצע מכרוהו ב"ד נרצע מוכר עצמו אין מעניקים לו מכרוהו ב"ד מעניקים לו המוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית מכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית רבי [9]אלעזר אומר זה וזה אינו נמכר אלא לשש זה וזה נרצע וזה וזה מעניקים לו וזה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית מאי לאו בהא קמיפלגי דתנא קמא לא יליף שכיר שכיר ור"א יליף שכיר שכיר אמר רב טביומי משמיה דאביי דכולי עלמא יליף שכיר שכיר והכא בהאי קרא קמיפלגי מאי טעמא דתנא קמא דאמר מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מיעט רחמנא גבי מכרוהו בית דין ועבדך שש שנים זה ולא מוכר עצמו ואידך ועבדך לך ולא ליורש[ט] ואידך [10]ועבדך אחרינא כתיב ואידך ההוא להרצאת אדון הוא דאתא מאי טעמא דתנא קמא דאמר מוכר עצמו אינו נרצע מדמיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד [7]ורצע אדניו את אזנו במרצע אזנו שלו ולא אזנו של מוכר עצמו ואידך

[ט]) שעבדו והכל לפי חשבון דמי מקנתו דכתיב (ויקרא כה) והיה כסף ממכרו במספר שנים קנאו בשש מנים ועתיד לצאת בסוף שש נמצא קונה עבודת כל שנה במנה: **יחיה עליו.** שקונה עצמה בכל אלה ובסימני נערות כדילפינן לעיל (דף ד.) מוילאה חנם: **ובמיתת האדון.** ואינו עובד את יורשיו אבל עבד הנמכר בתחילתו ומת האדון בתוך שש משלימן ליורשיו וכולהו יליף בגמ': **גמ' מכסף מקנתו.** בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הכתוב מדבר וכי תשיג יד גר ותושב: **הואיל וכל קנינו.** של עובד כוכבים בכסף אלא נאמרה בו משיכה במטלטלין אלא דישראל כתיב (ויקרא כה) מיד עמיתך עד שימשוך מיד לידו[ב] לפיכך עבד נקנה לו בכסף[ג]: **שמגרעת פדיונה.** מדלא כתיב [ד]ונפדה משמע והפדה אף [ה]הבעל מסייע בפדיונה אלמא בכסף נקנה דאי לא קנאה בדמיס מאי מגרעה: **אשכחן אמה העבריה.** דמקניא בכסף. והדין נותן הואיל וקידושיה בכסף קנינה בכסף: **מכרוהו ב"ד.** בגניבתו[ו] דכי ימכר ע"י אחריס משמע והדין נותן שיהא נקנה בכסף בלא חזקה הואיל ויש בו לד קל שנמכר בעל כרחו: **שכיר שכיר.** נאמר במוכר עצמו (שם) כי ימוך אחיך ונמכר וגו' כשכיר כתושב יהיה עמך ונאמר במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר וגו' בפרשת כי ימכר כתיב (דברים טו): **נמצא דלא יליף.** דלית ליה הך גזירה שוה ולקמיה מפרש מאן ניהו: **וכי תשיג.** במוכר עצמו לעובד כוכבים וסמכוה לפרשת מוכר עצמו לישראל וילמד נמכר לישראל מנמכר לעובד כוכבים בהיקישא ובנמכר לעובד כוכבים כתיב מכסף מקנתו: **ויתר על שש.** אם התנה לימכר לעשר שנים: **מכרוהו ב"ד.** דכתיב (שם) ועבדך שש שנים אבל במוכר עצמו לא כתיב שש דכי תקנה עבד עברי[מ] מיד אחריס משמע ולגיעה במכרוהו ב"ד כתיבא וכן הענקה דגבי ימכר לך כתיבי: **רבו מוסר לו שפחה כנענית.** שיהו לו ולדות ממנה: **אין רבו מוסר לו שפחה כנענית.** ואסורה לו אבל במכרוהו ב"ד כתיב (שמות כא) אם אדוניו יתן לו אשה: **לא יליף שכיר שכיר.** הילכך דלא כתיב ביה לא כתיב ביה: **דכולי עלמא יליף שכיר שכיר.** לשאר מילי והני לת"ק בהדיא כתיב מיעוטייהו ולא אהני ליה גזירה שוה: **ולא ליורשין.** דאינו עובד לא את הבת ולא את האם אם אין לו בן אבל עובד הוא את הבן כדלקמן (דף יח:): **ועבדך אחרינא כתיב.** כי משנה שכר שכיר עבדך[ט]: **להרצאת אדון.** להרצות על הענקו שלא יקשה בעיניו כדמפרש קרא: **אזנו.** מיעוט הוא דקרא יתירא לדרשה דהא כתיב ונתת באזנו[ס]: ונאמר

[ג]) [לקמן יח.], [ד]) [לעיל יח: לקמן טו.], [ה]) [בכמות ט. ושם נסמן], [ו]) [בכתיב נוסף: וי"ו מוסיף על וכו'], [ז]) [אם גרסי' רבי אלעזר בגא יו"ד אז רבי אלעזר ביו"ד ע' תוס' לקמן טו. ד"ה ואידך] ובכתיב גרס אליעזר, [ח]) [לקמן יח ע"ב], [ט]) [בכתיב: עבדך, וכ"כ בדפו"ר בגמ' ובכתיב, וכל"ל. (רש"ס)], [י]) [בדפו"ר: שעבדון], [כ]) [בכורות יג ע"א], [ל]) [בדפו"ר: נפדה, וכ"ל ונפדית. (רש"ס)], [מ]) [כ"ל אחרון], [נ]) [שמות כב, ב], [ס]) [שמות כא, ב], [ע]) [דברים טו, יח], [פ]) [שם שם, יז], [צ]) [שם ד"ה עובד כוכבים], [ק]) [וע"ע תוס' ב"מ מה ע"א ד"ה נתנה (בגמשך שם לע"ב)], [ר]) [לקמן מז ע"א], [ש]) [לקמן יח ע"א], [ת]) [לכאורה יש קבא נאמר בוקבא כה לענין ממכר לעכו"ם והכא בממכר לישראל איירין וכ"ל], [א"]) [בכ"ר דפו"ר אחר מיכת בכתב נוסף: אלא נאמרה בו (ומתקס הרש"ג), וכיון מגיה לשון רש"י שבדפו"ר],

---

מסורת הש"ס

[1] ב"מ מה ע"ב. [2] ב"ק לה ע"ב. [3] ב"מ לא ע"ב. [4] ב"ק לה ע"ב. [5] ב"מ לא ע"ב. [6] ב"מ לא ע"ב. [7] ב"מ לא ע"ב. [8] ב"מ לא ע"ב. [9] ב"מ לא ע"ב. [10] ב"מ לא ע"ב.